

SOSYOLOGCA

OCAK-HAZİRAN 2013

CİLT:3 SAYI: 5

ISSN: 2146-5207

GÖZETİM TOPLUMU

David Lyon
Çev. Güneş Ayas

Özet: Günümüzde “gözetim toplumunda” yaşamaktayız. Gözetimin bu kadar ön plana çıkmasının sebebi bireysel olmayan ve kurallara dayalı gözetimin ortaya çıkmasıdır. Gözetim toplumunun getirmiş olduğu kolaylıklar da bulunmaktadır. Ancak sorunlarının büyüklüğü yanında bu kolaylıklar göz ardı edilebilir. Gözetim toplumu gözetleyene büyük bir güç sunmaktadır. Gözetleyen artık herkesin her şeyini bilebilmektedir. Gözetlenen birey her daim temkinli olmak durumundadır. Gözetim artık kamusal alandan özel alana taşmıştır. Gözetim durumu distopya metinlerinin ana konusunu oluşturmaktadır. Gözetim toplumu içerisinde bireyin özeli kalmamıştır. Birey her yaptığı ile bilinmekte ve bu durum ona hissedilmektedir. Gözetim ile birlikte mevcut güçler kendi varlığını devam ettirebilmektedirler. Bu yazıda da bu durumlar detaylıca incelenmiş ve sunulmuştur.

Anahtar Kelimeler: Gözetim, modern toplum, özel alan, kamusal alan, baskı, distopya.

SURVEILLANCE SOCIETY

David Lyon
Çev. Güneş Ayas

Abstract: Today, we live in a “surveillance society”. The reason why surveillance has come to the fore is the emergence of non-individual and rules-based surveillance. There are also conveniences brought by the surveillance society. However, besides the size of the problems, these conveniences can be ignored. Surveillance society offers great power to the observer. The observer now knows everything about everyone. The observed individual should always be cautious. Surveillance has now moved from the public to the private sphere. Surveillance is the main subject of dystopian texts. There is no privacy of the individual in the surveillance society. The individual is known with everything he does and this situation is felt to him. With surveillance, existing forces can maintain their existence. In this article, these situations are examined and presented in detail.

Keywords: Surveillance, modern society, private sphere, public sphere, oppression, dystopia.

GÖZETİM TOPLUMU*

David Lyon
Çev. Güneş Ayas

Gözetim Toplumu Nedir?

Bir gözetim toplumunda yaşıyoruz. Gözetim toplumunun ortaya çıkışı artık gelecek zamana ait bir mesele değil. Dünyanın bütün zengin ülkelerinde, gündelik yaşam sadece gün doğumundan gün batımına kadar değil her saniye gözetim uygulamalarıyla dolu. Bu uygulamalardan bazısı, örneğin etrafta kameralardan başka hiç kimsenin olmadığı bir anda kırmızı ışıkta geçtiğimiz için bize kesilen trafik cezasında olduğu gibi, kendisini zorla kabul ettiriyor. Buna karşılık çoğu da gündelik hayatımızın normal bir parçası haline gelmiş durumda ve bunları sıradan şeyler olarak görüyoruz.

Gözetim toplumu çerçevesi içinde düşünmek, bir bakış açısı, bir çağdaş dünyayı yorumlama şeklini tercih etmektir. Sadece gündelik karşılaşmaları değil, günümüzde artık modern yaşamın temelini oluşturur durumdaki muazzam gözetim sistemlerini de bariz bir biçimde ortaya koymaktır. Gözetim toplumu sadece kapalı devre kamera sistemlerinin günde yüzlerce kez görüntümüzü alması, kasıyerlerin süpermarkette alışveriş kartlarımızı görmek istemesi veya sabah işyerine girerken barkotlu bir giriş kartını okutmak zorunda olmamızdan ibaret değildir. Gözetim toplumu, bütün bu sistemlerin, kişisel veri toplama ve işleme faaliyetlerini çağdaş yaşamın sürdürülmesi açısından son derece önemli addeden esaslı ve karmaşık bir alt yapıyı temsil etmesi anlamına gelir. Gözetim XXI. yüzyılda dünyayı idare etme şeklimizin bir parçasıdır.

Gözetim toplumundan bahsetmek, genellikle, akla uğursuz bir şeyler getirir, bize diktatörleri ve totaliteryanizmi hatırlatır. Ama bir yandan da işyerlerinde, ticari faaliyetlerde ve askerlik alanındaki modern örgütlenme eğilimlerinin bir so-

* Eylül 2006 tarihinde yayımlanan *A Report on the Surveillance Society* (Ed. David Murakami Wood) başlığını taşıyan gözetim toplumu raporunun giriş bölümünü oluşturan bu metni yayınlamamıza izin verdiği için David Lyon'a teşekkür ederiz. Alanın en önde gelen düşünürlerinden biri olan David Lyon'un görüşlerinin derli toplu bir özetini içeren bu metnin gözetim toplumuyla ilgili tartışmalara temel bir çerçeve sunacağına inanıyoruz.

nucu olarak düşünülür. Geniş ölçekli bürokratik örgütlenmeler içinde enformasyonun artan rolüyle ilişkilendirilen bir gözetim, etkin yönetime doğru bir ilerleme olarak görülebilir. Nitekim, sosyolog Max Weber'in XX. yüzyılın başlarında işareti etmiş olduğu gibi, bürokrasi Batıdaki modern işletme ve yönetim sistemleri açısından faydalı bir şey olarak değerlendirilmiştir.¹

Gözetimin bazı biçimleri tarihin her döneminde var olmuştur. Mesela insanların birbirlerinin durumlarıyla ilgilenmelerinden veya ahlaki olarak birbirlerini denetlemelerinden kaynaklanan gözetim gibi. Buna karşılık, dört yüzyıldan beridir ki, organizasyonla ilgili pratiklere "rasyonel" yöntemlerin uygulanmaya başlanması, eskiden gündelik işlerin ve ticari ve idari faaliyetlerin dayandığı gayri resmi toplumsal ağları ve denetim şekillerini adım adım ortadan kaldırmıştır. İnsanların basit sosyal bağları geçersiz hale getirilmiş, hatta öyle ki aile bağları ve şahsi kimlikler dahi bu yeni organizasyonlara karışamaz hale gelmiştir. Bu sürecin olumlu yönü ise bu sayede vatandaşların ve zamanla çalışanların, kesin kayıtlar ve yasalarla korundukları için haklarına saygı duyulacağı beklentisi içine girebilmele-ri olmuştur.

Ulus-devletin altın çağını yaşamakta olduğu ve departmanların sürekli arttığı II. Dünya Savaşı ertesinde sistemler baskı altında çatırdamaya, hatta un ufak olmaya başlamıştı. Ama emek yoğunluğunu azaltan ve iş hacmi ve güvenilirliğini artıran yeni bilgisayar sistemleri kanalıyla gelecek yardım yakındı. Bir süre sonra, günümüzde "enformasyon teknolojisi" (ET) olarak bilinen yeni iletişim sistemleriyle birlikte, bürokratik yönetim mekanizması artık sadece aynı organizasyonun kısımları arasında değil, farklı organizasyonlar arasında ve nihayet milletlerarası düzeyde de işleyebilir hale geldi. Buna çok benzer bir durum ET sayesinde önce kayıt tutma, ardından ağ oluşturma ve nihayet küreselleşme sürecinden geçen ticari işletmeler için de geçerlidir. Yine de, böylesine "bütünleşmiş" faaliyetler bile etkinlik, hız, denetim ve koordinasyon sağlama yönündeki teknik kaygılar ve modern arzularla ilgilidir.

Gözetim toplumunu doğuran şey, gayrişahsi ve kural merkezli uygulamalardır. Bunun temelinde de sistem içindeki tâbi unsurların gözetimi ve genellikle çalışanlarla ihtiyaç ve talepleri yerine getirilmekte olanlar hakkında şahsi verileri de kapsayan kayıtlar oluşturma ve muhafaza etme vardır. Çifte kayıtlı muhasebe sistemi ve maliyetleri kısip kârı artırmaya dönük faaliyetler, iş yaşamı ve tüketim kalıpları üzerinde önemli bir etkiye sahip olan bu tip gözetimi hızlandırmış ve pekiştirmiştir. XX. yüzyılda ordu ve polis teşkilatındaki büyüme hızla gelişen yeni teknolojilerle birleşerek istihbarat toplama, teşhis ve takip tekniklerini geliştirmiştir. Bununla beraber işaret etmek istediğimiz esas nokta, gözetimin sırf modern olmanın bir parçası olarak artmakta oluşudur.

¹ Hans Gerth and C. Wright Mills, *From Max Weber*, New York, 1946.

Gözetim Toplumunun Nesi Yanlıştır?

Gözetim toplumunu modernliğin bir ürünü olarak görmek bizi iki tür tuzağa düşmekten kurtarır: Gözetimi şeytani güçler tarafından hayata geçirilen uğursuz bir komplo gibi görmekten ve onu sadece yeni teknolojilerin bir ürünü olarak düşünmekten. (En paranoyak grup bunların ikisinin de geçerli olduğunu düşünmektedir.) Ne var ki, doğru bir perspektif benimseyerek gözetim toplumunu bürokratik organizasyon uygulamalarının ve etkinlik, hız, denetim ve koordinasyon sağlama arzusunun bir sonucu olarak görmek de her şeyin yolunda olduğu anlamına gelmez. Sadece temel meseleleri teşhis eder ve gözler önüne sererken dikkatli ve uyanık olmak gerektiği anlamına gelir.

Gözetim iki yanlıdır ve elbette ki doğru kimlik teşhisi, görüntüleme, kontrol etme ve sınıflandırma gibi çeşitli faydaları olduğu kabul edilmelidir. Ancak aynı zamanda, büyük ölçekli sistemlerde risk ve tehlikeler de her zaman mevcuttur. Zira güç, kendisine sahip olanları bozar, hiç değilse bakış açılarını saptırır.

Önce risk ve tehlikeleri ele alalım. Bunlar XX. yüzyılın ikinci yarısında “ilerleme”nin karmaşık bir süreç olduğunun herkes tarafından fark edilmesiyle birlikte daha alışık hale geldiğimiz kavramlar. Ulrich’in üzümlük belirlediği gibi, “mal” (goods) üretimindeki her artış, “kötülük” (bads) üretiminde daha büyük bir artış anlamına geliyor.² Beck’in en çok önem verdiği çevresel zararlara ilaveten bu “kötülüklerin” bir kısmı da sosyal ve siyasal nitelikte. Büyük ölçekli teknolojik altyapılar bilhassa büyük ölçekli problemler üretmeye meyilli. Ve bilhassa bilgisayar sistemlerini düşündüğümüzde, yanlışlıkla basılan bir tuş rahatlıkla ortalığı birbirine katabilir. Ağustos 2006’da dünyanın en büyük internet seviş sağlayıcısı AOL’nin “araştırma” amacıyla yirmi milyon sıradan insanın internet aramalarıyla ilgili sorgulamaların açığa çıkmasına izin verdiğinde neler olduğunu anımsayın. Güya veriler kimlik tanıtıcı nitelikten yoksun olmasına karşın, arama kayıtlarına gerçek isimlerle bağlanmaya başlamak sadece birkaç dakika almıştı.³ Bu olay, büyük ölçekli gözetim sistemlerinin yol açtığı bazı problemleri gözler önüne sermektedir.

İkinci olarak, az önce bahsettiğim, gücün kötüye kullanılmasını ve çarpık güç tasavvurlarını göz önüne almak da eşit derecede önemlidir. Yine, burada problemi görebilmek için, sosyal güvenlik veya tıp verilerine ulaşma imkânına sahip bazı habis tiranlar tasavvur etmek zorunda da değiliz. Gücün kötüye kullanılması, normal dışı yollara başvurmaya meşrulaştırmak için savaşta zafer kazanmak veya çocukları cinsel saldırganlardan korumak gibi iyi olduğu varsayılan amaçlara başvuran liderleri de kapsar.

² Ulrich Beck, *The Risk Society*, London: Sage.

³ Bkz. Anthony Barbaro and Tom Zeller, ‘A face is exposed for AOL searcher no. 4417749’ *New York Times*, 9 Ağustos 2006. Arşivlendiği yer için bkz. <http://select.nytimes.com/gst/abstract.html?res=F10612FC345B0C7A8CDDA10894DE404482/>

II. Dünya Savaşı sırasında Japon kökenli Amerikalılar normalde yasa dışı olmasına karşın nüfus sayımı verilerinden faydalanılarak gözaltında tutulmuşlardı. Daha yakın zamanda, birçok Müslüman Amerikalı, uçuş yasağı listeleri kullanılarak ve başka koşullarda apaçık adaletsizliğinden dolayı suçlanacak olan ırk temelli bir incelemeye maruz bırakılarak uçakla seyahat etmeye uygun değildir diye damgalanmıştır.⁴ Beyaz Amerikalılar uçakta kendilerine yer ayırtırken küçük değişiklikler yaparak gecikmelerden kurtulabilirken, “Arap” veya “Müslüman” çağrışımı yapan isimlere sahip kişiler için bu işlem çok daha zor olmaktadır.⁵ Her “istisnai koşul”, hele ki bu istisna “teröre karşı bitmeyen savaş” gibi kalıcı olacakmış gibi görünüyorsa, insan haklarına önem verenlerin özel dikkatini ve uyanıklığını gerektirmektedir. Hangi istisnai koşul İtalya’daki çingenelerin topluca parmak izlerinin alınmasını meşrulaştırabilir?

Bunun da ötesinde, ileri teknoloji ve küresel ticaret dünyası, iyi niyetli eylem ve uygulamaların niyetlenilmemiş sonuçlarıyla doludur. Örneğin, bize şirketlerin rekabet avantajını korumak için geniş kapsamlı kişisel veri toplaması gerektiği söylenmektedir. Böylelikle “müşterilerini tanıyacıklar” ve reklam tercihlerini, hatta tesis ve mağazalarını dahi buna göre konumlandıracaklardır. Nitekim hiç kimse en varlıklı müşterilerini cezbetmek isteyen bir mağaza müdürünün, İngiltere’deki Experian’dan kredi kartı bilgilerini elde etmesinde yanlış bir şey görmez. Bu hareket sırf kârlılığı artırmak için anlamlı olsa da, kayıtlardan yola çıkarak kârlı bir müşteri ilişkisi yaratmanın niyetlenilmemiş sonucu, belli grupların ödeme kabiliyetlerine göre özel muamele görmesi, diğerlerininse bundan mahrum bırakılmasıdır.⁶

Peki gözetim toplumunun başka nesi yanlıştır? İstisnai koşullar ve niyetlenilmemiş sonuçlarla ilgili söylenenlerden sonra, birincisi: Gözetim kaynaklara erişme ve gelişme fırsatları açısından büyük eşitsizliklere izin verir. Elbette ki, bütün gerçek gözetim sistemleri çeşitli gruplar arasında bir ayırım yapmayı hedefler ve bunun aksine rastlamak pek kolay değildir. Yine de en azından problem gözler önüne serilebilir. Ne yazık ki, XXI. yüzyılda hâkim gözetim biçimlerindeki genişleme sınıf, ırk, cinsiyet, coğrafya ve vatandaşlık ayrımlarının daha da kötüleştiği ve kurnumsallaştığı koşullar yaratmaktadır.

İkincisi: Günümüzün gözetim süreçleri ve uygulamaları gerçekten güvenilmediğimizi bildiğimiz bir dünyaya delalet etmektedir. Gözetim şüpheli tetikler ve bu yüzden sosyal birlik ve dayanışmayı tehdit eder.⁷ İşyerlerine monitörler, ser-

⁴ Bkz. www.amnestyusa.org/racial_profiling/report/index.html/

⁵ Bkz. <http://www.washingtonpost.com/ac2/wp-dyn/A20199-2004Aug20?language=printer>

⁶ Bkz. Susanne Lace, *The Glass Consumer*, Bristol UK: Policy Press 2005; Anthony Danna and Oscar Gandy, ‘All that glitters is not gold: Digging beneath the surface of data-mining’ *Journal of Business Ethics*, 40, 2002: 373-386; David Lyon (ed.) *Surveillance as Social Sorting: Privacy, Risk and Digital Discrimination*, London and New York: Routledge, 2003.

⁷ Bu konuda bkz. David Lyon, *Surveillance after September 11*, Cambridge UK: Polity Press, 45-48, 142 vd.

vis araçlarına GPS cihazları yerleştiren bir işveren aslında çalışanlarına güvenmediğini ilan etmektedir. Devlet fonlarından çift sosyal yardım geliri alındığına ilişkin kanıtlar arayan veya evde kayıt dışı bir şahsın yaşayıp yaşamadığı hakkında gizli bilgi peşinde koşan bir sosyal yardım memuru aslında muhatabına güvenmediğini söylemektedir. Yine çocuklarının ne yaptığını gözlemek için internet kameraları ve GPS sistemleri kullanmaya başlayan bir ebeveyn, onlara kendilerine güvenmediklerini bildirmektedir. Bu örneklerin bir kısmı basit bir tedbirden ibaret olabilir diye itiraz edebilirsiniz. Peki, bunun sınırının ne olacağını söyleyebilir misiniz? Unutmayalım ki sosyal ilişkiler güvene dayanır ve bu güveni bu şekilde ortadan kaldırmamıza göz yummak bence ağır ağır gerçekleşen bir sosyal intihar gibidir.

Üçüncüsü: Gözetim alternatif yöntemleri ve daha büyük ve acil sorunları görmemizi engeller. Bilhassa gözetim yüksek teknoloji ve anti-terörizmle ve buna benzer siyasi meselelerle ilişkilendirildiğinde bu böyledir. Acaba gözetimi artırmak gerçekten de bu hedeflere ulaşmanın en iyi yolu mudur? Kinizme boyun eğmeksizin üzümlük ifade etmeliyiz ki yeni teknolojilerden yararlanan gözetim ekonomiyi desteklerken "istenmeyenleri" dışarıda tutmaya yardım etmekte, kesinlik kazanmış bir eylem görüntüsü yaratmakta ve çıkışların kapandığı izlenimini vererek her şeyin olağan olduğu düşüncesini desteklemektedir.

Gözetimi Tanımlamak, Gözetim Toplumunun İzini Sürmek

Bir sözcüğü tanımlamak hayati öneme sahiptir. Hele ki söz konusu olan gözetim gibi bir sözcükse... Çoğu zaman daha spesifik ve dar anlamıyla tanımlansa da, gözetim çok daha geniş bir anlama sahiptir. İstihbarat servislerinin veya polisin yapacağı türden bir gözetim tanımıyla başlamaktansa, benzer bir vasfa sahip bir dizi uygulamadan yola çıkarak çözüme doğru ilerlemenin çok daha iyi olacağı düşüncesindeyim. Denetim, hak veya yardım sağlama, sevk ve idare veya koruma amacıyla kişisel verilere yönelik amaçlı, rutin, sistematik ve odaklanmış bir ilgiye rastladığımız her yerde gözetimden söz edebiliriz.

Bunları tek tek ele alırsak; her şeyden önce bu ilgi *amaçlıdır*; izlemenin denetim, hak veya yardım sağlama veya toplumun geneli tarafından kabul gören başka tür amaçlarla meşrulaştırılabilen bir hedefi vardır. İkincisi, *rutindir*. Gündelik işlerimizle meşgul olduğumuz sırada, hayatın olağan dokusu içinde olup biter. Ancak aynı zamanda *sistemattir* de. Gelişigüzel değil rasyonel bir plana göre tasarlanır ve hayata geçirilir. Ve son olarak gözetim *odaklanmıştıır*, ayrıntılara dek iner. Her ne kadar bazı gözetim uygulamaları toplu verilere dayansa da, çoğunda verileri toplanan, muhafaza edilen, bir yerden bir yere aktarılan, yeniden düzenlenen, başkalarınınkilerle mukayese edilen, araştırılıp bulunan ve satılan teşhis edilebilir kişiler söz konusudur.

Kişisel veriler, kapalı devre kamera görüntülerinden, parmak izi veya iris taraması gibi biyometrik uygulamalara, internet ve telefon görüşmesi kayıtlarından

en yaygın olan rakamsal veya kategorik verilere kadar çok çeşitli şekillerde karışımıza çıkabilir. Birçok veri, bürokratik örgütlenmeler içinde oluşturulan ve banka ve alışveriş işlemleri, statüler ve hesaplar gibi şeylerle ilişkili olan son kategoriye dahil olduğundan, Roger Clarke bunları “veri gözetleme” (dataveillance) olarak adlandırmaktadır.⁸ Veri gözetleme insanların faaliyet ve haberleşmelerini otomatikleşmiş yollarla enformasyon teknolojilerini kullanarak izler veya denetler. Doğrudan veya spesifik elektronik gözetlemeye nazaran çok daha ucuzdur, bu nedenle de başlangıçtaki amaç için söz konusu veriye çok da ihtiyaç duyulmadığı noktalara kadar sistemi genişletmeyi özendirebilecek faydalar sağlar.

Günümüzdeki gözetim uygulamalarının çoğu yukarıda tarif ettiğimizizin türün içine girer ve büyük çoğunlukla bahsedilen amaçların biriyle ilgilenen büyük bir organizasyon tarafından yürütülür. (Bununla beraber yüz yüze gözetimin de büsbütün ortadan kalkmadığını akıldan çıkartmamalıyız.) Ne var ki, gözetim ekipman maliyetlerinin düşmesi başkalarını da izlemekten, gözlemlemeye, hatta gözetlemeye ve röntgencilige kadar çeşitli otomatik gözetim faaliyetlerine girişmeye teşvik etmektedir. Eşler cep telefonlarından faydalanarak birbirlerinin ne yapıp ettiğini öğrenmeye çalıştıklarında (ki bu tip vakalar yine güvenin aşındığı durumlara örnektir) bir eşler arası gözetim söz konusudur. Keza sıradan insanlar kameraları ele geçirip gözleyenleri gözlemeye başladıklarında aşağıdan izleme veya “sousveillance” diyebileceğimiz bir başka gözetim türü ortaya çıkabilir.⁹

Öyleyse bir toplum tipini tanımlayan bir sıfat olarak gözetim ne demektir? Gözetim toplumu fikrinin kaynağı nedir? Bekleneceği üzere, bu fikir, 1970’lerde organizasyonların bilgisayarlı otomasyon sürecinin ilk dalgasını yaşadığı dönemde birden belirmiştir. O zamanlar gözetimi ifade etmek için kullanılan temel benzetme George Orwell’in *Bin Dokuz Yüz Seksen Dört* isimli romanından alınan “Büyük Birader” lafıydı. 1980’lere gelindiğinde, 1970’lerdeki çalışmaları daha ileri boyutlara taşıyan¹⁰ bir takım ciddi çalışmalar yayınlamaya başlamıştı ve bunların bir kısmında “gözetim toplumu” kavramına yer veriliyordu. 1985’te Gary T. Marx bilgisayar tabanlı bir “gözetim toplumu”ndan bahseden ilk sosyal bilim çalışmasında *Bin Dokuz Yüz Seksen Dört*’e başvurdu. Onu Oscar Gandy’nin “bürokratik sosyal denetim” hakkındaki değerlendirmeleri takip etti. Gandy söz konusu çalışma

⁸ Clarke Roger 1997 ‘Introduction to dataveillance and information privacy’, bkz. www.anu.edu.au/people/Roger.Clarke/DV/Intro.html#DV.

⁹ Steve Mann, Jason Nolan and Barry Wellman. Sousveillance: Inventing and Using Wearable Computing Devices for Data Collection in Surveillance Environments. *Surveillance & Society* 1(3) 2003: 331-355.

¹⁰ Örneğin bkz. James Rule *Private Lives, Public Surveillance*, London: Allen Lane, 1973. 1980’lerde bu konuda muhtemelen en çok tanınmış çalışmalar için bkz. David Burnham, *The Rise of the Computer State*, New York: Vintage Books, 1983 ve Gary T. Marx *Undercover: Police Surveillance in America*, Berkeley: University of California Press, 1988.

sında Max Weber'e gönderme yaparak, onun fikirlerini dijital zamanlar için güncelliyor, ayrıca "gözetim toplumu" hakkında uyarılarda bulunuyordu.¹¹

İlginç bir şekilde, devlet gözetimi hakkındaki tasavvurumuzu şekillendiren, romanlar ve filmler olmuştur. İlk akla gelen örnekler, Joseph K. adında gizemli bir kahramanla kendisini ne olduğu belirsiz suçlamalarla itham eden meçhul insanlar arasındaki olayları anlatan Kafka'nın *Dava* adlı romanıyla (1914), "Büyük Birader" adlı şeytani ve karanlık bir karakterin simgelediği ulus-devlet tarafından gerçekleştirilen detaylı ve tahrip edici bir gözetim faaliyetinin dehşet verici bir portresini çizen George Orwell'in *Bin Dokuz Yüz Seksen Dört* (1948) adlı romanıdır. Bu eserler bitmeyen totaliteryanizm tehlikesiyle birlikte, bürokratik yönetimlerde enformasyonun (gözlenenler açınsındansa enformasyon yokluğunun) oynadığı hayati rolü vurgular.

Ne Kafka ne de Orwell bilgisayarların doğuşuyla birlikte yönetim denen şeyin tamamen dijital hale geleceğini öngörebildiler. Zaten, enformasyon devrimine temel oluşturan silikon çipin kendisi bile *Bin Dokuz Yüz Seksen Dört*'ten ancak otuz yıl sonra ortaya çıkacaktı. 1970'lerden itibaren gözetimin gerçekleşeceği alanlarda bilgisayar kullanımı hızla yayıldı. Gözetimin yol açtığı ikilemler *The Conversation* (1974) ve *The Lives of Others* (2006) gibi filmlerde parlak bir şekilde ele alınmış olsa da, bunlar esasen geleneksel ses temelli gözetim ve gizli dinleme üzerinde dururlar. *The Net* (1995), *Enemy of the State* (1998) ve *Minority Report* (2002) gibi filmlerse enformasyon teknolojisi temelli gözetimle daha doğrudan ilgilidir. Ne var ki, sansasyonel nitelikteki bu filmler, gözetim toplumlarında yaşamının gerçek gündelik sonuçlarından ziyade bu durumun teknolojik imkanlardan faydalanmada gösterdiği başarıya bel bağlarlar.

İşte tam da bunun için sosyal bilimlere ihtiyacımız vardır. Weber'in zamanından beri işletme ve yönetim alanında ne tür değişimler yaşanmış olursa olsun (bilgisayarlı otomasyon, network kurma, küreselleşme, hatta "ilişki yönetimi") temel ilkeler geçerli olmaya devam etmektedir. Weber'in modern gözetim dünyası hakkındaki görüşlerinin halen bu kadar etkileyici olmasının nedeni de budur. Weber bütün bu gözetim, detaylı kayıtlar tutma, toplanan enformasyonu derleyip düzenleme, belli insanlara erişimi sınırlama faaliyetlerini sadece "ilerleme"nin bir göstergesi olarak değil, son derece kuşkulu ve karanlık şeyler olarak gördü. En kötüsü de, her alandaki yeni örgütlenme yöntemlerinin yarattığı etkin fakat ruhsuz dünyanın bir "demir kafes"e dönüşeceğini öngördü. Sıradan insanlar bu gayri şahsi, ilgisiz ve umursamaz dünyada kendilerini kapana kısırılmış gibi hissedeceklerdi. Bir de bu tabloya Joseph K.'yı sorgulayan adamların o berbat kayıtsızlığını veya hükümet düzeyinde "Büyük Birader" gibi acımasız bir diktatörün kaprislerini ekleyin, karşınıza eksiksiz bir baskıcı toplum reçetesi çıkmış olur.

¹¹ Gary T. Marx, 'The surveillance society: the threat of 1984-style techniques' *The Futurist*, June 1985, 21-26; Oscar Gandy, 'The surveillance society: information technology and bureaucratic social control' *Journal of Communication*, 39:3, 1989.

Ama Weber'in de ötesine geçmek gerekir. Zira günümüzün gözetim toplumu yüksek derecede teknolojik olmakla kalmaz, uzun zamandır devletin eteklerinden dökülmüş ve şirketlere, iletişim araçlarına, hatta eğlence dünyasına yerleşmiş durumdadır. (*Biri Bizi Gözetliyor* tarzı televizyon programları gözetimin ne kadar evcilleştirdiğini ve yeni şekillerde hayatın bir parçası haline geldiğini göstermektedir.¹²) Gözetim "yönetişim" dediğimiz şeyle yakından ilgilidir. Devletin yaptıklarının çok daha ötesine geçer. "Bilgisayar devleti" artık modası geçmiş bir fikirdir. Yönetişim toplumun nasıl düzenlendiğiyle ilgilidir ve bu birçok şekilde olur. Yönetişim erişimleri, fırsatları, şansları denetler, hatta çoğu zaman kişisel verilerden faydalanarak tercihleri bile istenen kanallara yönlendirir. Hayat sigortası istatistikleriyle ilgili uygulamalar her zamankinden çok daha fazla ahlaki ilkelerden uzaklaşmış durumdadır.

Weber'i aşmış gittiğimiz yer tam olarak belli değildir. Michel Foucault'un gözetimle ilgili tahrir edici fikirleri birçok heyecan verici ve ufuk açıcı çalışma alanı yaratmıştır. Panoptikon en iyi model olmasa da, disiplini gözetim olarak anlamak süreçlere ışık tutmaktadır. Deleuze gibi başka düşünürler günümüzde panoptikonun kapalı ve sabit mekânlarının ötesine geçtiğimizi ve gözetimi artık çok daha akışkan şekillerde düşünmemiz gerektiğini ileri sürmüşlerdir. Sıradan insanların gündelik hayatta sürekli kendilerini tanıtmak ve çeşitli kimlik belgeleri sunmak zorunda olmalarının da gösterdiği gibi, denetim bugün artık hayatımızdaki hâkim motiftir. Günümüzde hayatta iletişim kuralları artık birçok tercihe ve şansa yön vermektedir.

1. Gözetim Toplumunu Konumlandırmak

Şimdi ana hatlarını çizdiğimiz bu gözetim toplumuyla ilgili meselelerin ve süreçlerin daha ayrıntılı bir dökümünü çıkarabiliriz. Burada amacımız gözetim toplumunu tartışırken hesaba katılması gereken önemli şeylerin bir listesini sunmak. Zaman ve mekânla bağlı olarak çeşitli şekillerde değişiklik göstermekle birlikte bunların gözetim toplumunun ana hatlarını anlamak açısından son derece önemli olduğunu belirtmem gerekir.

Meseleler

a. Mahremiyet, etik, insan hakları

1970'lerden beri gözetim hakkında birçok görüş ileri sürüldü, hukuki alanda birçok tartışma yapıldı. Bunun sonucunda Avrupa'da veri koruma, başka yerlerde özel hayatın mahremiyeti yasaları çıktı. Bu tür düzenlemeler spesifik bir mahremiyet anlayışı benimsemektedir. Gerçi "Fair Information Principles" (FIP) denilen *Dürüst*

¹² Bkz. John McGrath, *Loving Big Brother*, London: Routledge 2004; Mark Andrejevic, *Reality TV: The Work of Watching*, Rowman and Littlefield 2004.

Bilgi İlkeleri geliştirilmiş ve vatandaşların bireysel mahremiyetlerinin önemi hakkında temel bir anlayış yaygın bir kabul görmüştür. Ancak gözetim toplumuyla ilgili bu tip problemlerle yüzleşmenin gerekliliği şöyle dursun, mahremiyetin sosyal boyutlarının önemi konusunda bile siyasi karar alıcıları ikna etmenin zor olduğu görülmüştür.¹³ Ayrıca hukuki bir süreci bir anda hayata geçirebilmek için kişinin bir şeyin yanlış olduğunu bilmesi, onun ne olduğunu teşhis edebilmesi, şikâyeti nereye götüreceğini ve meseleye nasıl çözüm getirebileceğini bilmesi gerekir.

Gözetim toplumu mahremiyetin de ötesinde, insan hakları ve etik düzeyinde çeşitli açmazlara sebep olmaktadır. İnsani açıdan ve demokrasinin gereği olarak mahremiyete olan ihtiyacı azaltmaksızın ve gözetim toplumunun birçok sorununun ancak büyük organizasyonların kişisel verilerin ve mahremiyetin korunmasıyla ilgili yasal düzenlemelere tamamen uyumlu hale getirilmesiyle hafifletilebileceğini kabul etmekle beraber, bu sorunların başka şekillerde ele alınmayı hak ettiğini de unutmamalıyız. Ne kadar bilgili ve zeki olurlarsa olsunlar, gözetimin sıradan öznelerinin kendilerini korumalarını beklemekle yetinemeyiz. Bununla ilgili üç mesele daha vardır ve şimdi onları ele alacağız.

b. Sosyal dışlama ve ayrımcılık

Gözetim yoğunluk açısından hem coğrafi olarak hem de sosyal sınıf, etni-site ve cinsiyetle ilişkili olarak değişiklik göstermektedir. Gözetim, mahremiyetin ihlali ve korunması gruptan gruba değişmektedir. Kimi bundan faydalanırken kimi aynı sebeplerle zarar görmektedir. Günümüzde ulus-devletin bir zamanlar çok hevesli olduğu sosyal güvenlik hizmetlerini artık sunamayacağını düşünmesinin veya sadece temel bireysel güvenlik hizmetleri sağlamakla yetinmeye başlamasının sebebi elbette ki gözetim değildir.¹⁴ Ancak gözetim uygulamaları tam da bu değişiklikler çerçevesinde artmış ve genişlemiş, genellikle de bu değişimi desteklemiş, en azından mümkün kılmıştır. Nitekim bireysel güvenlik hizmetleri rahatlıkla taşeronlaştırılabilmektedir.

Sosyal demokrat hükümetlerin bir zamanlar gururla vaat ettiği beşikten mezara sağlık ve sosyal yardım hizmeti artık risk yönetimine dönüş durumunda. Burada da gözetim toplumu yeniden karşımıza çıkıyor, zira bu tip bir risk yönetimi durumu hakkında kesin ve tam bir bilgi gerektiriyor. Dolayısıyla kaynakların nereye yönlendirileceğine karar vermek için kişisel verilere başvuruluyor.¹⁵ Ve gözetim ağları böylesine bir kaynaşmaya izin verdiği için, sigorta şirketleri polisle

¹³ Mahremiyetin toplumsallığı hakkında muhteşem bir değerlendirme için bkz. Priscilla Regan, *Legislating Privacy*, Chapel Hill: University of North Carolina Press, 1995.

¹⁴ Bkz. Zygmunt Bauman, *Liquid Fear*, Cambridge UK: Polity Press.

¹⁵ Bkz. Richard Ericson and Kevin Haggerty, *Policing the Risk Society*, Toronto: University of Toronto Press, 1997.

çalışabilmekte veya süpermarketler çok daha kolay bir şekilde diğer veri toplayıcılarıyla güçlerini birleştirebilmekte. Genellikle ortaya çıkan sonuçta polis noktalarının çoğunlukla beyazların yaşamadığı yerlerde, süpermarketlerinse arabalı insanların rahatlıkla ulaşabileceği hali vakti yerinde muhitlerde kurulması oluyor.

c. Tercih, güç ve yetkilendirme

Peki, sıradan vatandaşlar, tüketiciler, işçiler ve yolcular gözetim toplumunu şekillendirmede ne kadar söz sahibi? Öncelikle bir kez daha vurgulamalıyız ki gözetim toplumu ne bir kompodur ne de teknolojinin basit bir sonucudur. Sıradan insanlar belli kural ve yasalara uyulması konusunda ısrar ettiklerinde, sistemi sorguladıklarında veya kendilerinden toplanan verilerin hakkında yetersiz bilgiye sahip oldukları veya şüphe besledikleri amaçlar için kullanılmasını reddettiklerinde, pekâlâ bir şeyleri değiştirebilirler ve değiştirmektedirler de.

Bireyler ve gruplar maruz kaldıkları gözetimin derecesini ve kendilerinden toplanarak kullanılan verileri ne kadar sınırlayabilir? Gözetim sistemi altyapıya ilişkin bir şey olarak görüldüğünde ve bu sistemin işleyişi bir teknik gizem halesi altına gizlendiğinde, elbette ki mevcut yapıda kayda değer bir değişiklik gerçekleştirmek çok zordur. Örneğin, tüketiciler büyük şirketler tarafından gerçekleştirilen kişisel profil çıkarma faaliyetlerinin derecesini ancak bir takım kimlik hırsızlığı skandalları patlak verdiğinde fark ettiler¹⁶ ve o zaman bile esas kaygı şirketlerin ve devlet kuruluşlarının ayırım gözetmeksizin ve bu kadar geniş ölçüde veri toplama yetkilerini sınırlamaktan ziyade güvenliği, yani bu tip bir sahtekarlığın nasıl engelleneceğinden başka bir şey kimsenin umurunda olmadı. Gerçi daha sonra ileri süreceğimiz üzere, bireyler, veri koruma ve mahremiyet yasalarının yürürlükte olduğu ülkelerde çok büyük ölçüde uzmanlaşmış kuruluşlara ve komisyonlara ve diğer meslek kuruluşlarına dayanan gözetimin düzenlemesi faaliyetlerinde yalnız değildirler. Yine de bu mekanizmaların muhakkak sonuç alıcı olacağını da beklememek gerekir. Bireyler gözetimin etkileri kontrol etmekte ciddi dezavantajlı konumdadır.

d. Şeffaflık ve hesap verme

Ticaret, ulaşım ve yönetim altyapılarının mantar gibi çoğalan bir sürü gözetim imkânı vardır. Buna karşılık bireyler ve gruplar kendilerinden toplanan kişisel bilgilerin kimin elinde olduğunu, ne amaçla ve zaman toplandığını ve ne için kullanılacağını öğrenmekte ciddi bir zorluk yaşamaktadırlar. Hakikaten, sıradan vatandaşların ve tüketicilerin bu tip detayların peşinde koşacak ne zamanı ne de merakı vardır. Hâlbuki kendilerinden azar azar toplanan kişisel veri-

¹⁶ Bkz. *New York Times*, başyazı, 'The data-fleecing of America', June 21, 2005.

ler, bizzat onların yaşam fırsatlarını şekillendirmek ve tercihlerine yol göstermekte kullanılmaktadır. Her halükarda, üst düzey, karmaşık gözetim imkânlarına sahip büyük organizasyonların gücü göz önüne alındığında, sıradan insanların da, en azından prensip düzeyinde bile olsa, bu süreçte bir söz haklarının olması adaletin gereği değilse nedir? Bu hak sadece uzmanlaşmış kuruluşlar aracılığıyla değil, hak savunucusu gruplar ve kitle iletişim araçları aracılığıyla da aranabilir.

Organizasyonlar içinde hesap verilebilirlik sağlanmalıdır, özellikle de tahrip edici sonuçlar yaratması muhtemel olan yüksek düzeyde gözetim gerçekleştirildiğinde. İşyerindeki gözetim bazı kötü uygulama örnekleri sunsa da, en azından bazı vakalarda, işverenler aktif sendika müdahalesi sonucunda izleme uygulamalarında bir sınırlamaya gitmek zorunda kalmışlardır. Keza bu alandaki örneklerin de gösterdiği gibi, işverenlerin işyerindeki izleme uygulamalarının şartları hakkında bilgi verip müzakere yoluyla çalışanlarının rızasını alma yoluna gittiği şeffaf bir süreç içinde çok şey başarılabilir. Tüketicilerin gözetimine geldiğimizdeyse, böyle bir örnek mevcut değildir. Bir Tesco veya WalMart'ın muazzam veri toplama gücü hemen hemen rakipsizdir. Günümüzde bir gözetim toplumunun doğuşu artık mahremiyetin korunmasından veri toplayanların hesap vermesi düzeyine geçmemizi gerekli kılmaktadır. Bu, gözetim alanında denetim mekanizmaları getiren düzenlemelerle gözetimin en aza indirgenmesi yönünde baskı kurma çabalarını tamamlayacaktır.

Süreçler

a. Sosyal ayıklama

Gözetim toplumunda sosyal ayıklama sistemin endemik bir unsurudur. Devlette ve iş yaşamında toplanan kişisel bilgiler hedef pazarları ve riskli insan gruplarını tanımlamak üzere analiz edilir ve sınıflandırılır.¹⁷ Örneğin www.amazon.com, müşteri profillerini oluşturmak için veriler arasındaki açık ve açık olmayan ilişkilerden faydalanarak karmaşık veri araştırma teknikleri kullanır. Bu sayede sadece kimin daha çok satın almaya yatkın olduğunu değil, aynı zamanda ödeme açısından hangi müşterilerin daha çok risk taşıdıklarını da öğrenir. Amazon için siz onların müşteri profilinden başka bir şey değilsiniz. Amazon bu işten kârlı çıkar ve şüphesiz bazı müşteriler kendilerinin de bu işten kârlı çıktıklarını düşünürler. Örneğin alışveriş sırasında kendilerine başka ürünler tavsiye edilmesi onlara zaman kazandırır. Ancak bazen müşteriler açısından olumsuz sonuçlar da doğabilir. Bir kez olumsuz bir kategoriye sokulduktan sonra, bundan kurtulmak zordur.

¹⁷ Bkz. Oscar Gandy, *The Panoptic Sort: A Political Economy of Personal Information*, Boulder CO: Westview, 1993.

Bu tip açık olmayan ilişkilere uçakla seyahat etmek isteyen grupları sınıflandırırken de başvurulur. 11 Eylül'den sonra bu, belki uçak yolculuklarında güvenliği artırmış olabilir (ki bunun böyle olup olmadığını hiçbir zaman bilemeyiz), ancak bu sırada bazı grupların, özellikle de Müslümanların üstünkörü bir sınıflandırmaya tabi tutulup bu yüzden bazı zahmet ve sıkıntılara, hatta işkencelere maruz bırakıldıkları da kesindir.

Gitgide gözetim toplumunun tanımlayıcı özelliklerinden biri haline gelen sosyal ayıklama, farklı gruplara farklı fırsatlar sunar ve demokratik tartışmayı devre dışı bırakarak kararlar alır. Dolayısıyla toplumlara nizam vermenin çoğu zaman kurnazca kimi zaman da niyetlenilmemiş bir yoludur. Örneğin şehirlerdeki altyapı düşünüldüğünde, görünür olmayan ve sorgulanmadan kabul edilen trafik yoğunluğu ücreti ve akıllı toplu taşıma sistemi gibi uygulamalar şehrin sakinlerini nispeten özgürce seyahat edebilenler ve yolculuk sırasında sıkıntı yaşayanlar şeklinde iki gruba ayırırken, aynı zamanda suçla mücadele ve ulusal güvenlik alanında da kullanılabilir. Bu tip sistemler oluşturulurken hiç kimse karar alma sürecine katılmamıştır. Bunlar bakanlıkların koordineli çalışması, kamu hizmetlerinde dış kaynak kullanımı, teknoloji şirketlerinin baskısı ve sigorta şirketlerinin uygulamalarındaki artış kanalıyla ortaya çıkmış sistemlerdir.

b. Veri akışı

Gözetim teknolojileri tarafından toplanan veriler bilgisayar ağlarından akar durur. Çoğu kişi belli bir ortamda verilerini paylaşmaya razı olabilir, peki ya bu veriler daha sonra buradan başka yerlere gönderiliyorsa? Çocukları suiistimalden korumak veya kamu hizmetlerinde sahtekârlığı en aza indirmek amacıyla, insanlar sürekli aranmakta ve çeşitli veri tabanları her geçen gün daha da geliştirilmektedir. Bununla birlikte, bu verilerin tam olarak nerelerde dolaştığına dair gerek halk gerekse veri paylaşan kuruluşlar hâlâ çok az bilgiye sahiptir. Her tür kararın "istihbarata dayanarak" alınması gerektiği görüşü herkesi etkisi almış durumdadır ve günümüzün dijital altyapısının network oluşturma ve veri paylaşma imkânlarıyla bu görüşün birleşmesi gözetimin kendine ait bir mantığa göre işlediği izlenimini yaratmaktadır.

Tam da bu mantığın sorgulanması, tetkik edilmesi ve denetlenmesi gerekir, bilhassa bir ortamdan başka bir ortama veri akışının yaşandığı süreçler söz konusu olduğunda. Bu tip veri akışlarının tanımlanması ve analiz edilmesi gerekir. Temel sorulardan biri veri tabanlarının yetkilendirilmemiş kişilerin girişine veya herhangi bir sızmaya karşı ne kadar güvenli olduğudur? Ancak daha da önemlisi, verilerin bir ortamdan başka bir ortama hareket etmesine ne kadar izin verileceğinin belirlenmesidir. Bu, FIPS denilen bilgi işlem standartlarının temel bir meselesidir, ancak "istihbarat-temelli" sistemlerin entegrasyonu ve uyumlaştırılmasının hem teknolojik hem de idari açıdan daha arzu edilir hale gelmesiyle birlikte daha da acil çözüm bekleyen bir meseleye dönüşmüştür.

c. Kontrolsüz genişleme

Belli bir işlevi yerine getirmek ve belli bir amacı gerçekleştirmek için toplanan ve kullanılan kişisel bilgi, çoğu zaman gözetimi ve mahremiyet ihlalini başlangıçta sosyal, ahlaki ve hukuki açıdan kabul edilebilir bulunan düzeyin ötesine taşıyacak başka alanlara doğru hareket etmektedir. Örneğin İngiltere'deki Oyster kartlarına baktığımızda, ticari düzeyde toplu ulaşım alanında serüvenine başlayan verinin gitgide polis soruşturmalarında da istenir hale geldiğini görüyoruz.¹⁸ Burada kalsa belki de pek sorun olmayabilir, ancak bu şekilde amaç dışı kullanımlar arttıkça bu veri dolaşımının bazı tehlikeli özellikler kazanmayacağını kim söyleyebilir? Tıbbi gözetim de bu konuya bir örnektir. Belli vakalarda bazı faydalar sağlayabilen teşhis edici teknolojilerin zamanla daha da geniş bir bağlama sızmalarına izin verilebilir ve böylelikle süreç içinde bunların olumlu teşhis yönündeki ön-görü kabiliyetleri zayıflayabilir. Bu yanlış teşhis kurbanları pekâlâ bu süreçten zarar görebilirler.

Kontrolsüz genişleme genellikle sessizce, kimseye rahatsızlık vermeden, küçük bir idari kolaylık şeklinde gerçekleşir. Fakat bilgi işlem standartlarıyla son derece uyumsuzdur ve onlarca yıl önce bir problem olarak tanımlanmış olmasına karşın bugün de önemli meselelerden biri olmaya devam etmektedir. Gerçeği söylemek gerekirse, yeni teknolojiler artan miktarda veri değişik tokuşunu mümkün kıldığından ve organizasyonel etkinlik genellikle birinci öncelik olarak görüldüğünden, gözetimin kontrolsüz genişlemesinin insani sonuçları hakkında haddinden fazla bir bilgisizlik ve ilgisizlik söz konusu olmakta ve ne yazık ki bu ciddi soruna gereken önem verilmemektedir.

d. Teknolojiler

Günümüzde gözetim genellikle sadece teknolojik açıdan değerlendiriliyor. Teknoloji elbette ki son derece önemlidir, ancak şu iki şeyi de akıldan çıkarmamak gerekir. Birincisi; teknolojinin aracılığına başvurmaksızın doğrudan gerçekleşen "insan kaynaklı gözetim" halen yürürlüktedir ve çoğu zaman daha teknolojik gözetim şekilleriyle aynı amaca hizmet etmektedir. İkincisi; teknolojik sistemler kendi başlarına ne günümüzdeki gözetimin nedeni ne de sonucudur. Gözetimi her yeni sistemin getirdiği olanakların basit bir sonucu olarak göremeyiz. Hele ki bu olanaklar bizzat sağlayıcılar tarafından tanımlanıyorsa. Peki, teknolojiler gerçekten de gözetim açısından önemliyse, onları nasıl değerlendirmek gerekir?

Gözetim toplumunun doğru bir şekilde anlaşılabilmesi için, teknolojilerin devamlılık arz eden bir şekilde tahlil ve takip edilmeleri şarttır. Onların nasıl çalış-

¹⁸ Bkz. 'Oyster data use rises in crime clamp-down' *The Guardian*, March 13 2006, <http://politics.guardian.co.uk/foi/story/0,,1730771,00.html>

tığını (yazılımın ve donanımın ne yaptığını), nasıl kullanıldıklarını (bu interaktif bir süreçtir, kurum içi personel kadar teknoloji danışmanları ve operatörleri de içerir) ve organizasyonun işleyişini nasıl etkilediklerini anlamamız gerekir. Bunun yanı sıra, bunları politika ve uygulamaları etkileyebilecek ölçüde net bir şekilde anlamamız gerekir. Etki değerlendirmesi bunun yollarından biridir.

Günümüzde farklı ortamlarda benzer teknolojilerin kullanılması koordineli bir gözetim uygulamasını kolaylaştırmaktadır. Konum belirleme teknolojileri alanındaki son gelişmeler kişilerin ve malların gerçek zamanda takip edilebilmesine imkân sağlamakta, çeşitli şekillerde bir yere iliştilen, takılan veya yerleştirilebilen ortam takibi teknolojilerinin gösterdiği gelişme bu süreci daha da ileri götürmektedir. Ayrıca, ülkelerin kimlik kartı sistemleri koordineli gözetim uygulamalarında muazzam gelişmelere yol açmaktadır. Bütün bunlardan çıkan önemli bir sonuç şudur ki gözetim toplumunun eleştirel analizinden kaynaklanan etik bir anlayışa sahip olanlar (işçiler, tüketiciler, hak sahipleri, yurttaşlar, hastalar, akademisyenler ve buna benzer gruplar ve ayrıca veri koruma uzmanları) uygulamanın her aşamasına müdahil olmalıdırlar. Zira sistemlerin yerleştikten sonra değişimleri çok daha zor olmaktadır.

Teknolojiyle ilgili üçüncü mesele şudur ki, birçok kişi hatalı olarak gözetim toplumuyla ilgili endişelerin teknik araçlarla giderilebileceği görüşündedir. Kuşkusuz, mahremiyet alanını genişlettiği söylenen teknolojiler pek ala teknolojik gözetimin gelişmesine gem vurabilir ve gerektiğinde bunların kullanılması da teşvik edilmelidir. Ancak bunlar en iyi ihtimalle kısmi bir çözüm sağlayabilirler. Teknik problem olarak görülen meselelere teknik çözümler getirmeye dönük her tür öneriye şüphayle yaklaşmamız gerekir. Gözetim toplumu gerçeği bu tip yüzeysel çözümlerle geçitirilemeyecek kadar karmaşıktır.